

AIŠKINAMASIS RAŠTAS
DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS PACIENTŲ TEISIŲ IR ŽALOS SVEIKATAI
ATLYGINIMO ĮSTATYMO NR. I-1562 12 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO,
LIETUVOS RESPUBLIKOS MEDICINOS PRAKTIKOS ĮSTATYMO NR. I-1555 9
STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO,
LIETUVOS RESPUBLIKOS ODONTOLOGIJOS PRAKTIKOS IR BURNOS
PRIEŽIŪROS PRAKTIKOS ĮSTATYMO NR. I-1246 11 STRAIPSNIO PAKEITIMO
ĮSTATYMO,
LIETUVOS RESPUBLIKOS SLAUGOS PRAKTIKOS IR AKUŠERIJOS PRAKTIKOS
ĮSTATYMO NR. IX-413 11 IR 12 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO IR
LIETUVOS RESPUBLIKOS ASMENS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS PRAKTIKOS
ĮSTATYMO NR. XIII-3222 11 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO
PROJEKTŲ

1. Įstatymų projektų rengimą paskatinusios priežastys. Parengtų projektų tikslai ir uždaviniai

Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo Nr. I-1562 (toliau – PTŽSAĮ) 12 straipsnio pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos medicinos praktikos įstatymo Nr. I-1555 9 straipsnio pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos odontologijos praktikos ir burnos priežiūros praktikos įstatymo Nr. I-1246 11 straipsnio pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos slaugos praktikos ir akušerijos praktikos įstatymo Nr. IX-413 11 ir 12 straipsnių pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos asmens sveikatos priežiūros praktikos įstatymo Nr. XIII-3222 11 straipsnio pakeitimo įstatymo projektais (toliau visi kartu - Įstatymų projektai) siekiama įtvirtinti sveikatos priežiūros specialistams teisę atsisakyti teikti/nutraukti sveikatos priežiūros paslaugų teikimą pacientams, kurie, pažeisdami PTŽSAĮ 12 straipsnio 8 dalyje nurodytą pareigą elgtis pagarbiai ir deramai su visais sveikatos priežiūros įstaigos darbuotojais, tokiu elgesiu sukelia grėsmę sveikatos priežiūros specialisto sveikatai ar pažemina sveikatos priežiūros specialisto garbę ir orumą.

Pagal dabar galiojantį teisinį reglamentavimą, asmens sveikatos priežiūros specialistas turi teisę atsisakyti teikti/nutraukti sveikatos priežiūros paslaugų teikimą tik tuo atveju, jei paciento elgesys kelia pavojų šio sveikatos priežiūros specialisto gyvybei (išskyrus Slaugos praktikos ir akušerijos praktikos įstatymą, kurio 11 ir 12 straipsniai įtvirtina galimybę atsisakyti teikti paslaugas pacientui, jei darbo sąlygos kelia grėsmę tiek sveikatos priežiūros specialisto gyvybei, tiek sveikatai), o galimybė specialistui atsisakyti teikti/nutraukti paslaugų teikimą, jei pacientas nederamai ir nepagarbiai elgesiu žemina sveikatos priežiūros specialisto garbę ir orumą bendrai nėra įtvirtinta.

Tyrimų metu yra nustatyta, kad sveikatos priežiūros specialistams rizika patirti smurtą darbo vietoje yra 16 kartų didesnė negu kitiems darbuotojams, teikiantiems paslaugas. Labiau tikėtina, kad sveikatos priežiūros specialistas bus dažniau užpultas darbe negu policininkas, kalėjimo apsaugos darbuotojas, transporto darbuotojai ar mažmeninės prekybos atstovai¹. Higienos instituto statistiniais duomenimis 2019 metais medikai pranešė apie 48 smurto prieš juos atvejus, 2020 metais – apie 43, 2021 metais – apie 60 atvejų², tačiau sveikatos priežiūros specialistų ir juos atstovaujančių profesinių sąjungų teigimu šie skaičiai yra gerokai didesni.

Sveikatos priežiūros specialistų patiriamas pacientų fizinis smurtas, užgauliojimai, necenzūriniai žodžiai, gestai ar kitoks įžeidžiantis, įžūlus, provokuojantis elgesys, žeminantis asmens garbę ir orumą, neigiamai veikia jų fizinę bei psichinę sveikatą, didina nedarbingumą, nelaimingų

¹ Stathopoulou, H. G. (2007). Violence and aggression towards health care professionals. Health Science Journal, 2, 1–7; Kingma, M. (2001). Workplace violence in the health sector: A problem of epidemic proportion. International Nursing Review, 48 (3), 129–130; Pajarskienė, B., Vėbraitė, I., Andruškienė, J., Jurgutis, A. (2012). Ujimo / priekabiavimo dažnis Vilniaus ir Klaipėdos darbo vietose pagal ekonomines veiklas ir profesijas. Visuomenės sveikata, 2, 57–69.

² Pateikti 2023-02-15 Lietuvos Respublikos Sveikatos reikalų komiteto posėdžio metu.

atsitikimų tikimybę, verčia sveikatos priežiūros specialistus keisti profesinę veiklą, darbovietę, blogina psichosocialinį klimatą įstaigoje. Be kita ko, tokia traumuojanti patirtis išbalansuoja sveikatos priežiūros specialisto tolesnį darbą, galimybę susikaupti, sulėtėja darbas, gali pasitaikyti profesinių klaidų, ko pasekmėje gali turėti tiesioginės įtakos paslaugų kokybei ar prieinamumui. Galiausiai, sveikatos priežiūros specialistai kaip ir kiti darbuotojai turi teisę į saugias ir sveikas darbo sąlygas. Nepaisant atskirų specialistų atsparumo konfliktinėms situacijoms, deklaruotinas nepagarbus ir nederamo paciento elgesio nepriimtinas, visų rūšių smurto, įskaitant ir verbalinį, psichologinį smurtą netoleravimas.

Svarbu pažymėti tai, kad Įstatymų projektais siūlomos įtvirtinti papildomos teisės sveikatos priežiūros specialistams, galėtų atsirasti tik planinių paslaugų teikimo metu, taip pat šios priemonės yra vienkartinio pobūdžio ir negalioja į ateitį (visiems būsimiems paciento apsilankymams), t. y. taikoma tik tos konkrečios sveikatos priežiūros paslaugos teikimo metu ir neužkerta kelio pacientui kreiptis paslaugų suteikimo pakartotinai ar pas kitą sveikatos priežiūros specialistą, taip užtikrinant jo teisę į sveikatos priežiūrą.

Išanalizavus pacientų ir sveikatos priežiūros specialistų teises ir pareigas reglamentuojančius teisės aktus, pastebėta, jog šių subjektų teisių ir pareigų raiška nėra subalansuota. Pacientų teisė į savo garbės ir orumo nežeminančias sąlygas ir pagarbų sveikatos priežiūros specialistų elgesį yra nustatyta PTŽSAĮ 3 straipsnio 3 dalyje, o atitinkama sveikatos priežiūros specialistų pareiga gerbti paciento teises ir jų nepažeisti yra nurodyta visuose sveikatos priežiūros specialistų veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose. Nesilaikant šių pareigų, sveikatos priežiūros specialistui gali būti taikoma tiek drausminė, tiek administracinė atsakomybė: 1) sutinkamai su Lietuvos Respublikos darbo kodekso 58 straipsnio 3 dalies 4 punktu, garbės ir orumo pažeidimas trečiųjų asmenų atžvilgiu darbo metu ar darbo vietoje yra laikoma šiurkščiu darbuotojo darbo pareigų pažeidimu, ko pasekmėje darbo drausmę pažeidusiam darbuotojui gali būti paskirta drausminė nuobauda arba iš karto nutraukta darbo sutartis; 2) sutinkamai su Medicinos praktikos įstatymo 6 straipsnio 1 dalies 4 punktu, Slaugos praktikos ir akušerijos praktikos įstatymo 8 straipsnio 1 dalies 5 punktu, Odontologijos praktikos ir burnos priežiūros praktikos įstatymo 9 straipsnio 1 dalies 4 punktu, Asmens sveikatos priežiūros praktikos įstatymo 10 straipsnio 1 dalies 4 punktu, sveikatos priežiūros specialistui šiurkščiai elgusis su pacientu ir (ar) pažėmus paciento orumą, tai laikoma grubiu paciento teisių pažeidimu ir gali būti panaikintas sveikatos priežiūros specialisto licencijos galiojimas. Tuo tarpu paciento pareiga elgtis pagarbiai ir deramai su visais sveikatos priežiūros įstaigos darbuotojais taip pat yra nustatyta PTŽSAĮ 12 straipsnio 8 dalyje, tačiau nutraukti sveikatos priežiūros paslaugas tuo apsaugant specialistą galima tik kraštutiniu atveju, t. y. tik sukėlus pavojų sveikatos priežiūros specialisto gyvybei, eliminuojant fizinės ir psichinės sveikatos apsaugą. PTŽSAĮ 1 straipsnio 2 dalies 1 punkte įtvirtinta, kad paciento ir sveikatos priežiūros specialistų santykiai yra grindžiami savitarpio pagarbos principu, todėl manytina, kad šių subjektų teisės, pareigos bei jų įgyvendinimas įstatymuose turėtų būti labiau subalansuoti.

Atsižvelgiant į visus išvardytus argumentus, manytina, kad teisė atsisakyti teikti/nutraukti sveikatos priežiūros paslaugų teikimą pacientams, kurie savo nederamu ir netinkamu elgesiu kelia grėsmę ne tik sveikatos priežiūros specialisto gyvybei, bet ir sveikatai bei žemina jo garbę ir orumą laikytina proporcinga teise sveikatos priežiūros specialistui bei proporcinga jo apsaugos priemone.

Papildomai paminėtina, kad siūlomais Įstatymo projektais, tiksliau, jų nuostatomis dėl galimybės atsisakyti teikti ar nutraukti paslaugas pacientams, netinkamu ir nederamu elgesiu žeminantiems sveikatos priežiūros specialisto garbę ir orumą, nesiekama pakeisti šiuo metu Seime registruoto Administracinių nusižengimų kodekso 589 straipsnio pakeitimo ir Kodekso papildymo 507(1) straipsniu įstatymo projekto Nr. XIVP-2270 nuostatų (toliau – ANK projektas). Taip pat manytina, kad siūlomi atskiri teisiniai reguliavimai vienas kitam neprieštarauja ir vienas kito nedubliuoja. Įvertinęs savo teisių gynimui pagal ANK projektą užtikrinti reikalingas papildomas laiko sąnaudas (pareiškimo surašymas, parodymų davimas, atvykimas į policiją ir pan.) ir specifinių žinių

reikalaujantį procesą, sveikatos priežiūros specialistas savo nuožiūra galėtų pats pasirinkti savo teisių apsaugos ir gynimo būdą.

Įstatymų projektų tikslas ir uždavinys – suteikti papildomą teisinę apsaugą sveikatos priežiūros specialistams, kurie savo darbo aplinkoje susiduria su nederamu ir nepagarbiu pacientų elgesiu ir tai kelia grėsmę sveikatos priežiūros specialisto sveikatai ir/arba žemina jo garbę ir orumą.

2. Įstatymų projektų iniciatoriai ir rengėjai

Įstatymo projektą inicijavo ir parengė Lietuvos Respublikos Seimo narė Jurgita Sejonienė (el. p. jurgita.sejoniene@lrs.lt, tel. (8 5) 239 6692).

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami įstatymų projektuose aptarti teisiniai santykiai

1. Šiuo metu visi keičiami sveikatos priežiūros specialistų praktiką reglamentuojantys įstatymai, išskyrus Slaugos praktikos ir akušerijos praktikos įstatymą, įtvirtina sveikatos priežiūros specialistų teisę atsisakyti teikti/nutraukti sveikatos priežiūros paslaugų teikimą tik tuo atveju, jei tai gali sukelti pavojų sveikatos priežiūros specialisto gyvybei, bet ne sveikatai, o PTŽSAĮ tokia teisė apskritai jokia apimtimi nėra įtvirtinta:

- PTŽSAĮ 12 straipsnio 9 dalyje įtvirtinta, kad pacientui gali būti nutrauktas sveikatos priežiūros paslaugų teikimas, jei šis pažeidžia savo pareigas, tuo sukeldamas grėsmę savo ir kitų pacientų sveikatai ir gyvybei, arba trukdo jiems gauti kokybiškas sveikatos priežiūros paslaugas, išskyrus atvejus, jei tai grėstų pavojus paciento gyvybei.

- Medicinos praktikos įstatymo 9 straipsnio 1 dalies 4 punkte, Odontologijos praktikos ir burnos priežiūros praktikos įstatymo 11 straipsnio 1 dalies 3 punkte ir Asmens sveikatos priežiūros praktikos įstatymo 11 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta atitinkamo sveikatos priežiūros specialisto teisė atsisakyti teikti sveikatos priežiūros paslaugas, <...> jeigu tai gali sukelti realų pavojų paciento ir atitinkamo sveikatos priežiūros specialisto gyvybei, išskyrus atvejus, kai teikiama būtinoji medicinos pagalba.

2. Teisė atsisakyti teikti/nutraukti sveikatos priežiūros paslaugų teikimą, kai pacientas nederamu ir nepagarbiu elgesiu žemina asmens sveikatos priežiūros specialisto garbę ir orumą, nėra numatyta nei viename iš keičiamų teisės aktų.

3. PTŽSAĮ 12 straipsnio 9 dalyje, priešingai nei likusiuose keičiamuose teisės aktuose (Medicinos praktikos įstatymo 9 straipsnio 1 dalies 4 punktas, Odontologijos praktikos ir burnos priežiūros praktikos įstatymo 11 straipsnio 1 dalies 3 punktas, Slaugos praktikos ir akušerijos praktikos įstatymo 11 straipsnio 1 dalies 2 punktas ir 12 straipsnio 1 dalies 2 punktas, Asmens sveikatos priežiūros praktikos įstatymo 11 straipsnio 1 dalis) įtvirtinta, kad paslaugų teikimas negali būti nutrauktas „jei tai grėstų pavojus paciento gyvybei“, kituose keičiamuose teisės aktuose nustatyta platesnė galimo paslaugų teikimo atsisakymo/nutraukimo išimties sąvoka - „būtinoji medicinos pagalba“, apimanti ne tik pavojų gyvybei, bet ir sunkių komplikacijų grėsmę tokios pagalbos nesuteikus. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymo 2 straipsnio 9 ir 10 dalimis bei 19 straipsnio 1 dalimi, būtinoji medicinos pagalba apima pirmąją medicinos pagalbą („svarbiausi tikslingi veiksmai, skirti padėti kitų asmenų ar savo sveikatai ir gyvybei, naudojant turimas medicinos ir (ar) kitokias priemones ir medžiagas iki tol, kol nukentėjusiajam (pacientui) bus pradėta teikti skubioji medicinos pagalba arba jo būklė taps normali, arba bus konstatuota jo mirtis“) ir skubiąją medicinos pagalbą („institucinė (stacionarinė ar nestacionarinė) medicinos pagalba, kuri teikiama nedelsiant arba neatidėliotinai, kai dėl ūmių klinikinių būklių, nustatytų sveikatos apsaugos ministro įsakymu, gresia pavojus paciento ir (ar) aplinkinių gyvybei arba tokios pagalbos nesuteikimas laiku sukelia sunkių komplikacijų grėsmę pacientams“).

4. Siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

Įstatymų projektais siūloma:

- Įtvirtinti galimybę gydytojui pagal Medicinos praktikos įstatymo, odontologui ar burnos priežiūros specialistui pagal Odontologijos praktikos ir burnos priežiūros praktikos įstatymo, asmens sveikatos priežiūros specialistui pagal Asmens sveikatos priežiūros praktikos įstatymo nuostatas, nutraukti/atsisakyti teikti asmens sveikatos priežiūros paslaugas, jei tai gali sukelti realų pavojų ne tik šių sveikatos priežiūros specialistų gyvybei, bet ir sveikatai.

- Įtvirtinti galimybę gydytojui pagal Medicinos praktikos įstatymo, odontologui ar burnos priežiūros specialistui pagal Odontologijos praktikos ir burnos priežiūros praktikos įstatymo, bendrosios praktikos slaugytojui ir akušeriui pagal Slaugos praktikos ir akušerijos praktikos įstatymo, asmens sveikatos priežiūros specialistui pagal Asmens sveikatos priežiūros praktikos įstatymo nuostatas, nutraukti/atsisakyti teikti asmens sveikatos priežiūros paslaugas pacientui, jei jis nederamu ir nepagarbiu elgesiu žemina šių sveikatos priežiūros specialistų garbę ir orumą.

- Įtvirtinti teisinės prielaidas PTŽSAĮ sveikatos priežiūros specialistui atsisakyti teikti/nutraukti sveikatos priežiūros paslaugų teikimą pacientui, kai šis pažeidžia savo pareigas, tuo sukeldamas grėsmę sveikatos priežiūros specialisto gyvybei ar sveikatai, arba nederamu ir nepagarbiu elgesiu žemina sveikatos priežiūros specialisto garbę ir orumą.

- Suvienodinti sąvokas, reglamentuojančias išimtis nutraukti/atsisakyti teikti sveikatos priežiūros paslaugas pacientui ir šias išimtis apibrėžti kaip būtinosios pagalbos teikimą.

- Įtvirtinti pagrindą sveikatos apsaugos ministrui nustatyti atsisakymo teikti paslaugas ar jų nutraukimo procedūrą ir tolesnę sveikatos priežiūros paslaugų suteikimo pacientui tvarką (sveikatos priežiūros specialisto privalomi veiksmai, fiksuojant paciento pareigų pažeidimą, paciento informavimas apie kitas ar alternatyvias sveikatos priežiūros paslaugų suteikimo galimybes, sprendimo dėl tolesnių sveikatos priežiūros paslaugų teikimo pacientui perdavimas įstaigos vadovui ar kitam atsakingam asmeniui ir pan.).

Manytina, kad siūlomais pakeitimais gali padidėti sveikatos priežiūros specialistų apsauga nuo pacientų smurto ir kito netinkamo pacientų elgesio, pagerėti jų darbo sąlygos, psichoemocinė sveikata, taip pat siekiama ugdyti bendravimo be įvairių formų smurto kultūrą. Suvienodinant sąvokas būtų užtikrinamas teisinio reglamentavimo nuoseklumas ir aiškumas.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant įstatymo projektą toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Priėmus Įstatymų projektus neigiamų pasekmių nenumatoma.

6. Kokią įtaką priimtas įstatymas turės kriminogeninei situacijai, korupcijai

Įstatymų projektai įtakos korupcijai ir kriminogeninei situacijai neturės.

7. Kaip įstatymo įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai

Įstatymų projektai įtakos verslo sąlygoms ir jo plėtrai neturės.

8. Ar įstatymo projektas neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams

Siūlomos nuostatos atitinka Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos, patvirtintos 2020-12-11 Seimo nutarimu Nr. XIV-72: i) 114 punkte įtvirtintą siekį užtikrinti pagarbos žmogui (sveikatos priežiūros darbuotojui ir pacientui) kultūrą sveikatos priežiūros sistemoje; ii) 118 punkte įtvirtintą siekį „Sveikatos sistemos darbuotojas ir jo savijauta – sveikatos sistemos sėkmės pagrindas. <..> užtikrinti gerą emocinę būklę“.

9. Įstatymo inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios

Priėmus Įstatymų projektus, nenumatomas poreikis keisti kitus galiojančius įstatymus.

10. Ar įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Įstatymų projektai parengti laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų.

11. Ar įstatymo projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus

Įstatymų projektai atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus.

12. Jeigu įstatymui įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos turėtų priimti

Priėmus Įstatymų projektus turės būti pakeisti poįstatyminiai teisės aktai: atitinkamą sveikatos priežiūros specialisto profesinę kvalifikaciją reglamentuojančios Lietuvos medicinos normos, tvirtinamos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymais.

13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymui įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais)

Įstatymų projektų įgyvendinimui papildomo valstybės lėšų poreikio nenumatoma.

14. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados

Nėra.

15. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiam projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis

Reikšminiai žodžiai: sveikatos priežiūros specialistas, kova su smurtu.

16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai

Nėra.

Seimo narė

Jurgita Sejonienė